

Fernando Pessoa

Bulmaca Meraklısı  
Quaresma

*Dedektiflik Öyküleri*

*Türkçesi: Işık Ergüden*

Öykü

## İÇİNDEKİLER

Giriş .....	7
Polisiye Öyküler .....	11
Vargas Olayı.....	23
Çalınmış Parşömen .....	131
Doktor Reis Gomes'in Kaybolması.....	183

# ÖNSÖZ

## I.

Birkaç ay önce, sabah gazetemin ölüm ilanları köşesinin dibinde bir yerde bir Portekiz yurttaşının, Doktor Abílio Quaresma'nın "bir süreliğine bulunduğu" New York'ta öldüğü haberiyle karşılaşmanın acılı sürprizini yaşadım. Haberde Doktor Quaresma'nın neden ve ne zaman öldüğü söylenmiyordu. Haberi konsolosluk yetkililerinin gönderdiği ve dışişleri bakanlığının gazetelere ilettiği belliydi.

Bu haberin bende yol açtığı acılı sürpriz, merhuma dostluk bağlarıyla bağlı olmamdan ya da Doktor Quaresma'nın sonuyla ilgili bilgi eksikliğinde şüpheli bir şeyler olmasından değildi. Haberin kısa ve özlü olmasında, merhum konusunda hiçbir bilgi bulunmamasında, bir sıfat bile olmamasında beni şoke eden şey, yalnızca vatanın böyle kıymetli bir insanı yitirmiş olması, yalnızca kamuoyu tarafından tanınmaması değildi; yeni ölmüş kişilerin –kimileri cesaretleriyle, kimileri tuhaf yanlarıyla hayranlığımıza sunulan– artık geride kalmış şahsiyetlerinin önemini, hatta kimi zaman kendi haleleri olan ve unutuldukları için ya da sonradan gölgede kaldıklarından yaşadıklarını ancak öldüklerinde öğrendiğimiz insanları bile gayet abartarak bize hatırlattıklarında çok ilginç olabilen gazetelerdeki ölüm ilanı köşelerinin bile, Doktor Quaresma'nın ölümünü kamunun bilgisine taşıyan haberin çıplaklığına tek kelime eklememesiydi.

Quaresma gibi bir insanın tek bir gün bile ünlenmemiş olması içimi acıyla doldurdu. Onun asla ün peşinde koşmadığını biliyordum. O hep hülyalı biriydi. İflah olmaz alkolikliğinin ve neredeyse otomatikleşmiş düşünce gücünün içine kapanmıştı. Ama adalet bana bu ünü ona borçlu olduğumuzu, onun ün peşinde koşmamasının hakkaniyet gereği onun bu ünden yararlanması gerektiğiyle hiç alakası olmadığını ve sonuçta, Doktor Quaresma'nın yetenekleriyle yararlı olduğunu bildiğim çok sayıda olayı, mümkün olan en açık seçik şekilde kamuya iletmeye karar vermem gerektiğini söylüyordu; onun sesi de gizlice bunu buyuruyordu.

Bu nedenle, Doktor Quaresma'nın akıl yürütmesiyle kriminal bir sfenksin Oidipus'u olduğu, bilebildiğim her olayı dünyanın dört köşesinden toplayarak bir araya getirme editoryal görevini ben üstlendim. Bu eserin derlenmesi için gerekli verileri elde etmek amacıyla başvurmak zorunda kaldığım Portekizli ya da yabancı kişiler, çok minnettar kaldığım bir özenle yardım ettiler. Herkesin bizzat kendi gözüyle tanıklık ettiği ve deneyimlediği "olayı" kişisel olarak anlatmasını tercih ettim. Keza, benim yanımda olup biteni anlatmak da bana düştü. Şu ana dek, Doktor Quaresma'nın zihnini kullanarak sonuçlandırdığı on iki\* olağanüstü olayı bir araya getirdim. Bunları okura, birbiri ardına, –Portekizli okurlara ya da yabancılara yönelik olmasına göre– ya titizlikle transkript ederek ya da gayet özenle tercüme ederek sunacağım. Hem çok sade hem çok karmaşık olan Doktor Quaresma'nın şahsiyeti böylece ortaya çıkarak okurları aydınlatacaktır. Bu sayede, Doktor Quaresma'yı tarife çabalamak gibi altından kalkılamayacak (ve fazladan) bir zahmetten kurtulmuş oldum. Onu anlatabilmek imkânsız bir iştir ve bunu yapabilecek tek kişi, eğer yapsaydı, Doktor Quaresma'nın kendisiydi.

Olayları birbirine bağlayan hiçbir şey yoktur. Aralarında zamansal ilişki olmadığı gibi, hangisinin önce hangisinin sonra

---

\* Pessoa'nın bu önsözü yazarken kitapta toplamayı tasarladığı öykü sayısı on ikidir. (ç.n.)

meydana geldiğini bilmek de şart değildir. Ben, elime geçtikçe bunları yayımlamaya giriştim; ve o düzen içinde kaldılar.

Herkesten daha iyi anlatabileceğim olayla başlayacağım.

Quaresma'nın bütünüyle ya da kısmen çözümüne katkıda bulunduğu kriminal ya da kısmen kriminal olayların öyküsü doğal olarak üç farklı kategoriye girmektedir. Ünlü Vargas Olayı'nın öyküsü! Quaresma'nın çözme zahmetine katlandığı ilk olay olmasa da, herkesin gözü önünde bir çözüm ortaya koyduğu ve polisin Quaresma'nın varlığından haberdar olduğu (hem de nasıl!) ilk vaka olan Vargas Olayını Quaresma'nın aydınlatmasını sağlamış kendine özgü akıl yürütme tarzı öylesine kapsamlı ve karmaşıktır ki neredeyse bütün bir kitap ona ayrılabilir.

Quaresma'nın aydınlattığı diğer olayları bu kadar uzun uzun yazmak gerekmez. Ama yine de öyküyü bir tür özete indirgersek, ortaya koydukları olguların sakatlandığını ve anlattıkları öykünün eksildiğini görmek kimilerini rahatsız edebilir. Bununla birlikte, bu ciltte yer alan –ve belki de başka ciltleri oluşturacak-kimi olayların öyküsü hiçbir şey yitirmeden kısaltılabilir; bunlardaki akıl yürütme, hızlı ve kesin bir analizde olabileceği gibi, ancak kısa olabilir zaten.

Abílio Quaresma'nın aydınlattığı olayları anlatmaya bu sonunculardan başlayacağım.

Bu öyküleri, her birine dair eksiksiz veriler elde ettikçe yazdığımdan, onların birbirleriyle ilişkisi bakımından, ister kronolojik olsun ister olmasın, hiçbir sıra benimsemiyorum. Her bir olay tek başına bir soruşturmadır; hangi öykünün hangisinden önce geldiğinin ya da sıranın ters olmasının önemi yoktur. Quaresma kamu sahnesinde, daha doğrusu toplumsal sahnede boy gösterdiğinde, zihniyeti uzun süredir şekillenmişti; dolayısıyla bu öykülerde onun düşünce tarzının evrimini görmeyi beklemek gerekir.

Eski dostum Abílio Quaresma'nın kısa süre önce ölümü, çok uzun zamandır kafamı meşgul eden ama gerçekleştirme yönünde mo-

ral vesileyi hiç bulamadığım bir fikre yaşam verdi. “Mesleğini icra etmeyen doktor ve hece bulmaca uzmanı”<sup>\*</sup> –kendini sade ve doğru bir şekilde böyle tanımlıyordu– Abílio Quaresma, gerçek yaşamın çeşitli bulmacalarına çözüm bulmak için müdahale etme fırsatı buldu. Yaşamdaki bulmacalar hep daha tuhaftır; hatta genellikle, en sevdiği kitaplardan biri olan *Anılar Almanya’sı*’nda-kilerden daha ustalıklıdır. Quaresma’nın ölümü, bu konuyu ona sormaktan beni çeşitli nedenlerle muaf kıldı; ve Quaresma’nın eski dostlarından olan suç masası komiseri Manuel Guedes’le olayı uzun uzun tartıştıktan sonra, benim gözümde olduğu kadar Manuel Guedes’in gözünde de Quaresma’yı gerçekten istisnai biri yapan bu entelektüel maceraların bütün öykülerini, elimden geldiğince özenli ve dikkatli bir şekilde aktarmaya karar verdim.

Doktorluk yapmayan birinin pratisyenlikle geçmiş yaşamını oluşturan farklı “olayları” bir araya getirmek amacıyla kendimi adadığım görevin uzun ve çetin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu vakaları, araştırmalarım boyunca zihnimde bütünüyle oluştuğu ölçüde anlatacağım. Bununla birlikte, onları sunuş tarzım kesinlikle bilimsel olacaktır. Bu öykülerin içine, olayları açıklamak için, onlarda bulunmayan tek bir unsur bile katmayacağım. Öyküler benim zihnimde eksiksizliğe kavuştukça, sırayla sunulacaktır. Kronolojik bir düzeni asla dikkate almayacağım. Gerçekten de böyle bir şey gereksiz bir aşırı bağlılık olur; çünkü Quaresma’nın zihinsel evrimini incelemek değil, bu zihnin farklı tezahürlerini oluştuğu haliyle kaydetmek niyetindeyim. Bu olaylardan bazılarının öyküleri, olayları olduğu gibi anlatmaya varlıkları ve zekâlarıyla en elverişli olan tanıkların kelimeleriyle sunulacaktır. Ama benim edebiyat gözüm ve Quaresma’yı şahsen tanıyışım, öyküyü daha ilginç kılmak için değil, yalnızca daha sahici olması için gerektiğinde müdahale etmek üzere hep mevcut olacaktır. Diğer olaylarda bütün verilere hakim olduktan sonra, öyküleri tüm nesnellikle, bir romancı gibi bizzat yazmayı tercih ettim.

---

\* “Hece bulmaca” Portekiz’de önem verilen bir vakit geçirme tarzıdır ve bu konuda uzmanlaşmış dergiler vardır. (ç.n.)